

עיטורי ירושלים

אשת חיל

ישיבת 'עטרת ירושלים'

תשרי חשון תשע"ז | גליון 114

תוכן

4	קורות רבנו ערך: הרב שלמה אבינר
8	תפקידה של אשת האברך הרב שלמה אבינר
11	יש אברכים שצריכים ללמוד מקצוע הרב שלמה אבינר
12	השומרת השקטה הנאמנה הרב שלמה אבינר
15	כבוד נשים והדרת נשים הרב שלמה אבינר
16	שו"תים קצרים הרב שלמה אבינר
22	דרך הקודש הרב יחזקאל גרינולד
27	תחיית התא המשפחתי בארץ ישראל נעם גלסר
35	שפת הנעם של הבית הישראלי נתנאל אביטן

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

קורות רבנו

ערך: הרב שלמה אבינר

שלום בית

מפעם לפעם אירח רבנו זוג נשוי על שולחנו. היה נותן לאיש "מנה אחת אפיים", ומעיר בחיוך: "נתחייבת במזונותיה!". את האברכים הדריך שהחיוב במזונותיה לא מתפרש רק על התחום הגשמי, אלא נוגע גם למזונה הרוחני של אשתו. כשנשאל מה כדאי ללמוד עם האישה, השיב: שמירת הלשון ומסילת ישרים. הוא הקדיש שעות ארוכות לענייני שלום בית, להשכין שלום בין בני זוג ולדאוג לשלומם. בכל יכולתו עמל להרבות אהבה בין בני הזוג ולמנוע פירודים. במצב מיוחד אמר לאחד האברכים לצאת לטייל עם אשתו על אף שהיה זה בזמן הלימודים, והסביר שלפעמים ביטולה של תורה הוא קיומה. כשנשאל על ידי תלמיד שזה עתה התחתן האם ללמוד סדרי ערב בישיבה או בבית, השיב שהדבר תלוי באישה - אם היא מוכנה שילמד בישיבה - יכול הוא ללמוד בישיבה, אך אם היא רוצה שילמד בבית עליו לעשות כרצונה. פעם ישב אברך בבית רבינו עד שעה מאוחרת, לשמוע שיחות מוקלטות. רבינו גער בו: "ומה עם שלום בית?". הוא דאג שבני הזוג יקבלו החלטות במשותף, כשהגיע אליו אדם נשוי להתייעץ, היה שואל: "ומה אומרת הרבנית?". תלמיד משיבת חברון הביא לרבנו אתרוג מיריחו לאחר מלחמת ששת הימים, ואמר בהתפעלות: זה אתרוג מאיפה שחיו אבותינו. אמר לו רבנו, תוך שהוא בוחן את האתרוג: "שמלה לכבוד החג כבר קנית לאשתך?" התלמיד השיב שלא. אמר לו רבנו: "לך לקנות לה ואחר כך אומר לך מה דעתי על האתרוג".

קבלת מלגה מהישיבה

באשר לקבלת מלגה אמר שעקרונות הלכה כרמב"ם שאין ללומדי תורה לקבל כסף (רמב"ם הלכות תלמוד תורה ג, י), אבל מדין הוראת שעה מותר לקבל מלגה כדי להקים תורה בישראל, כפי שהרחיב ר' יוסף קארו בכסף משנה ופסק בשולחן

ערוך, וכפי הדרך המקובלת בכל הישיבות (ועיין ש"ך יו"ד רמו). למעשה היה נותן לאברכים מלגה קטנה, בין השאר כדי שלא ישתקעו שנים ארוכות וייצאו ללמד. הוא עצמו היה חי בצניעות רבה ולא הבין בעולם הכספים, ואף על פי כן ידע לדאוג לצורכי כל תלמידיו בכל דרך. ככלל, על פי מצוות אביו אמר שאין לקבל אברכים לישיבה, אלא רק בחורים רווקים, מפני שהישיבה אינה "כולל" שבו יושבים ולומדים כל החיים. בוודאי שמסייעים לתלמיד שהתחתן, אך לכתחילה מקבלים רק תלמידים צעירים. תלמיד משייבת כרם ביבנה התחתן ורצה ללמוד במרכז הרב אצל רבנו. אך רבנו לא קיבל אברכים חדשים לישיבה, היה אומר: ישיבה איננה כולל, אך אם אחד מהבחורים התחתן יקבל מלגה. לכן האברך החדש ביקש מרבנו רק לשבת וללמוד בישיבה, בלי מלגה, רבנו אישר. לאחר זמן מסוים שאל אם יוכל גם לאכול ארוחת צהריים בישיבה, כי ביטול תורה עד שיוצא וחוזר, רבנו גם זאת אישר. לאחר שנתיים שהאברך לא קיבל מלגה, אחד מבחירי האברכים ביקש עבורו מלגה מרבנו והוא אישר זאת הפעם.

כולל עם בחינות

כאשר תלמיד הודיע שהוא עוזב את הישיבה, היו מקרים שרבנו היה פורץ בבכי... אחד התלמידים חשב לעבור מן הישיבה לכולל בו ישנה תכנית מסודרת של לימוד גמרא עם חזרות מסודרות ובחינות, והעזרה הכספית לאברכים גבוהה מזו של 'מרכז הרב'. הוא הלך אל רבנו לשמוע עצתו. תגובתו הייתה: "ואני אברכם". היו שכששמעו את המילים הללו חשבו שהתברכו, אבל היו שידעו שרק מי שבא להיוועץ באמת זוכה לשמוע את דעתו. התלמיד אמר: "אני אמנם רוצה ברכה, אבל לפני כן באתי כדי לשאול ולשמוע עצתו של הרב". אמר לו רבנו: "לכולל שם יש שתי מעלות. האחת - הכסף. נו, כסף זה דבר חשוב", הוא אמר את המילה 'כסף' במיאוס שלא הותיר ספק באשר לכוונתו. "והשנייה - המקום". מן היתרון של החזרות והבחינות התעלם. הזכיר לו התלמיד: "יש שם תוכנית מסודרת של חזרות", אמר לו: "לא ידעתי שהחזרות הן חידוש של רב פלוני. חשבתי שזה כתוב באופן חריף מאוד כמה פעמים בש"ס. אלא שבכולל הזה יש גם בחינות. באמת אני נזכר, שכשהייתי ילד, בחדר, המלמד היה עושה לנו מבחן על מה שלמדנו כדי שנחזור. לא חשבתי אף פעם שאברך בישיבת 'מרכז הרב' צריך שיעשו לו מבחן כדי שיחזור על לימודו. הרי בלי חזרות זה לא לימוד".

הבת והאישה בישראל

הוא שינן תמיד את העניין היסודי של הבת בישראל בדברי חז"ל "השווה הכתוב אשה לאיש לכל הדינים שבתורה" (בבא קמא טו); וחזר על מספר מקורות שבנות ישראל השתתפו ואף הובילו את המערכה, הן הקדימו את הגברים בפסוק לפני מתן תורה "כה תאמר לבית יעקב... אלו הנשים" (רש"י שמות יט ג); בשמחה שאחרי קריעת ים סוף הן השתתפו "ותצאנה כל הנשים אחריה" (שמות טו כ); "דבורה אישה נביאה שופטה את ישראל. ויעלו אליה בני-ישראל למשפט", היא הנהיגה את המערכה, כאשר ברק טיפל בצד הצבאי. וכן הופיעה בשירת הניצחון. וכהנה וכהנה בנות חשובות של עם ישראל, בחברה ובתרבות. אף בקביעת הלכות מופיעה השייכות של הבת אל עם ישראל בגאולת מצרים (פסחים קח), פורים (מגילה ד) וחשמונאים (שבת כג). אמר שרואים שיש התחשבות מיוחדת עם הבנות והנשים, עם כבודן וגם עם נחת רוחן, בסדרי בית-המקדש ביחס לסמיכה (חגיגה טז ב), ובסדר בית-משפט, שאין מטרידים אותן להופיע בפני בית-דין אלא נוהגים לשלוח נאמני הקהל לנשים יקרות כדי לגבות עדותן (שו"ע חו"מ לה יד. רמ"א. פת"ש ס"ק י). נשים תפסו מקום תרבותי וחינוכי החל מברוריה בדורות חז"ל ועד לנשים בולטות בדורות האחרונים כפי הרשימה בספר "שדי חמד".

וכן הביא מדברי מרן הרב: "הרגש החברותי עבור הבנות בישראל מתחזק ומתפאר הוא דווקא עם יסוד חיי הקודש, ואפילו בנות עמים אחרים היו דעות פרק בתרבות יכולות להעיד על היתרון של כבוד האישה ויחס ערכה החברותי, שהוא מרומם על-פי יסוד תרבותנו והליכות חיינו בטהרתה" (עזרת כהן ס' ל).

באשר לטענה שלאישה יש תפקיד של חינוך הילדים והנהגת הבית, השיב רבנו שאין זה משנה ופוגם כלל בכל הדברים הנ"ל.

הוא הקפיד לתת להן את כבודן המתאים להן. מעשה בתלמיד שנולדה לו בת ועשה סעודת הודאה. הזדמן אדם ששאל לשמחה זו מה עושה, והשיבו לו: נולדה לו בת. הגיב: בת, גם זה טוב. שמע זאת רבנו, דפק על השולחן בזעם, נעץ בו עיניו, ואמר בקול רועם: "גם טוב?! בת זה טוב, זה טוב, זה טוב". לפני קידוש בשבת היה מברר שוב ושוב: "האם כל הנשים כאן? נשים חייבות בקידוש היום" (ברכות כב).

לימוד תורה לנשים

את השיעורים שהיה נותן בביתו לתלמידי הישיבה, היו מעבירים במערכת המקולים פנימית לדירה הסמוכה, שבה ישבו והאזינו לשיעור גם נשים ובנות. ולא פעם קרה שהודיעוהו כי הרמקול נותק עקב תקלה במערכת. היה מפסיק את השיעור וממתין עד תיקון התקלה. מתוך כך היה מבהיר: "הלא זה לעומת זה עשה האלוהים" (קהלת ז יד), כבודן של נשים מחייב שנתעכב עד שתשמענה גם הן". הוא תמך שנשים ילמדו חלקים בתורה, בעיקר לימודי תנ"ך, אמונה והלכה למעשה. הוא קיים שנים רבות שיעורים בביתו לנשים וחלק מהשיעורים לגברים הושמעו ברמקול גם לנשים שהסתופפו בדירה סמוכה. כאשר נשאל: על מה לשים דגש בלימוד לנשים? השיב: חומש ותפילה.

על אף החשיבות ללמד נשים, הקפיד שישמרו דיני הצניעות בשעת הלימוד. בעניין הקמת מסגרת ללימודי נשים, עמד על כך, שדווקא אישה תעמוד בראש, כשנשאל מה צריכה להיות ההדגשה בלימודי הנשים, ענה: אמונה והלכות. כאשר נוסד מכון אורה לנשים, אמר רבנו: "תלמדו ביניכן", כלומר נשים לנשים. רק כאשר אמרו לו שלא תמיד ניתן הדבר עקב הריונות וכדומה, לכן הסכים שבליתי-ברירה שגם רבנים ילמדו.

מחאת אישה

באחד הכנסים הראשונים של "תורה שבעל-פה", הזדמן דוד בן-גוריון ראש ממשלת ישראל להרצות, ובתוך דבריו הביע דברי זלזול בחשיבות מצוות המקווה. רבנית, ממארגנות הכנס, קמה ובצורה מכובדת מחתה על הדברים. בתום דבריה, ניגש רבנו אל הרבנית ואמר: "כל הכבוד לרבנית, מאות רבנים ישבו ושמעו את הדברים ורק את העזת ומחית בדרך ארץ". כאשר הזכיר לו הרב, בעלה של הרבנית, שגם הוא הצטרף למחאה, אמר לו רבנו: "נכון, אבל אתה היית מספר שתיים".

תפקידה של אשת האברך

הרב שלמה אבינר

[שיחה בישיבה בארוחת צהריים]

שאלה: איזו מציאות עדיפה לאברך: שאשתו תעבוד כך שיוכל ללמוד יותר, או שאשתו תהיה יותר בבית עם הילדים למרות שעקב כך בעלה ילמד פחות כי יצטרך לצאת לעבוד?

תשובה: אין אפשרות למדוד זאת בסנטימטרים, אך באופן כללי, הבעל חותם על הכתובה שהוא מתחייב לפרנס. על כן עליו מוטלת החובה לפרנס ולא על אשתו. אמנם יש נשים שרוצות ואוהבות לעבוד ואז אין בעיה. אך יש פעמים שהאישה רוצה למסור את נפשה על חינוך הילדים והמציאות בה בעלה לומד ואינו עובד פוגעת בה. במציאות זו כמובן על הבעל לחפש עבודה למרות שזה יפגע בלימודיו. אלא אם כן אשתו ממש רוצה בלימודיו. אין הכוונה שהיא מסכימה שיישאר ללמוד, אלא שזהו רצונה. דבר זה פשוט, שהרי לאחר החתונה עסוק הבעל במצוות הנישואים, ועליו לדאוג לצורכי אשתו וילדיו, גם אם לשם כך יאלץ להמעיט מלימודו.

ישנם המקשים שמצאנו שחכמים עזבו נשותיהם והלכו ללמוד תורה למשך שנים רבות, כמו רבי עקיבא, שעזב את אשתו והלך ללמוד תורה במשך עשרים וארבע שנים (עיין כתובות סב-ג).?! אלא שאותם החכמים קיבלו אישור מנשותיהם. יותר מכך מספרת שם הגמרא, ישנם חכמים שלמרות שלא קיבלו אישור מנשותיהם ללכת ללמוד תורה, הלכו - ועל כך שילמו בחייהם (שם).

מכל מקום, עלינו לדעת את מדרגתנו. הבנים אינם כרבי עקיבא, והבנות אינן כרחל בת כלבא שבוע. כל אחד חייב לנהוג עם אשתו כפי שמקובל. כפי שמסבירים שם התוספות (שם סב, א ד"ה אלא), התנאים והאמוראים שהלכו ללמוד והפקירו נשותיהם והילדים בבית עשו זאת מכיוון שנשותיהם דחפו אותם לכך. הן לא הסכימו, אלא דחפו!

על כן, אישה שהתחתנה עם אדם עובד, ולאחר זמן החליט האיש ללמוד תורה

ונעדר מן הבית שעות רבות, שלא כפי שהיה רגיל קודם לכן - אין הוא יכול לעשות כן ללא רשות אשתו, כיוון שיכולה לטעון שלא על דעת זה התחתנה עימו.

יותר מכך, אישה שהתחתנה עם בחור ישיבה, על סמך כך שידוע לה שאברכים בזמננו רגילים לחזור לביתם בערבים ולעזור לנשותיהם, ובעלה מחליט לחזור לביתו רק ב"בין הזמנים" - יכולה היא לעכב, ועליו לקבל את הסכמתה, שלא על דעת כן התחתנה עמו. אך אם בעלה הודיע מראש, לפני חתונתם, על סדר החיים בו הוא מתכוון לנהוג והיא התרצתה, הדבר מותר. אך אם תנאי זה לא היה מראש, צריך הוא להיות בביתו ולעזור, כפי שמקובל בקרב בני-תורה, אנשי חוגו.

מעשה ברבנו הרב צבי יהודה, שהתעניין אצל אברך אחד מבני הישיבה, מה הוא עושה בערבים. השיבו, שהוא לומד בחברותא ואחר-כך שומע שיעורים מקלטות. הגיב רבינו: "ומה עם אשתך?!". צריך לטפח קשר, לטייל, לדבר, להבין ולהרגיש כפי הצורך והמציאות. זו מצווה המוטלת על הבעל. בייחוד בשנה הראשונה לנישואים, החשובה ליצירת הקשר האמיץ בין בני הזוג.

אם כן, לא צריך להגזים לא בקצה הזה ולא בקצה הזה. כתוב בפרקי אבות (ג, ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל...". אך אין חיוב להיות עניים. רבינו עובדיה מברטנורא אומר: "לא על העשיר הוא אומר שיעמוד בחיי צער כדי ללמוד תורה, אלא הכי קאמר: אפילו אין לאדם אלא פת במלח וכו', ואין לו כר וכסת לישן, אלא על הארץ, אל ימנע מלעסוק בה, דסופו ללמוד אותה מעושר". כלומר, העניות איננה אידאל, אלא שהחיים צריכים להיות בנויים בצורה כזאת, שאדם הלומד תורה ידע שייתכן שיהיה עני.

ע' בספר צבי קודש (עמ' 152-155), שרבנו הרב צבי יהודה נסע מא"י לחו"ל להפיץ דברי מרן הרב, והציעו לו שני שידוכים: בחורה ענייה ובחורה עשירה. שאל את מרן הרב: מצד אחד, אולי עדיף בחורה עשירה, שאז אוכל ללמוד בשקט. מצד שני, לבחורה עשירה יהיה קשה איתי כי אני אהיה עני בארץ ישראל, והיא רגילה לאורח חיים עשיר, אז היא תסבול. בחורה ענייה רגילה לאורח חיים עני, אז היא תהיה מאושרת. ענה לו מרן הרב: תחליט לבד (אגרות הראיה א, ק). רבנו החליט להתחתן עם הבחורה הענייה, ככה לא יהיה לה אכזבות וקשיים וכו'.

ישנו מעשה המסופר בפרקי אבות (ו, ט) על רבי יוסי בן קסמא, ששאלו אדם אחד: "רצונך שתדור במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב...?". ענה לו רבי יוסי: "אפילו אתה נותן לי כל כסף שבעולם, איני דר אלא במקום תורה". מקשים שם כל הפרשנים: אבל הם רוצים שיבוא ללמד תורה! מצווה גדולה ללמד תורה, ואם הוא גם מקבל כסף וזהב, זה לא מפריע...!?

תירוץ א': פעם שאלתי את רבנו הרב צבי יהודה וענה לי: יש חשבון אישי ויש חשבון ציבורי, וצריך שיקול והכרעה. הכרעה תלויה באישיות האדם, ואין לדמות בכך אדם לאדם. ישנו שיקול אישי של אדם להתגדל בתורה, להתפתח ולהתקדם, ויש חשבון ציבורי מה לעשות עבור הכלל. חשבון זה מסובך מאוד, שהרי לאדם יש אחריות גם על עצמו וגם אחריות על הכלל, ויש בזה הכרעות שונות. פעמים רבות, ההכרעה היא אישיותית. כלומר, רבי יוסי בן קסמא רצה ללמוד, ולא היה לו כוח ללמד תורה. לעתים, להיות רב, זה ביטול תורה. הגאון ר' אברהם שפירא קרא לזה "ביטול תורה מכובד". מבלבלים במוח לרב עם כל מיני שאלות שאפשר לפתור לבד, מריבות בין איש לאשתו וכו'. שלישי מהזמן הוא גנות, שלישי מהזמן הוא עובדת סוציאלית ושלישי מהזמן הוא יועץ נישואים. רבי יוסי רצה ללמוד תורה. יש חשבון כלל וחשבון פרט.

תירוץ ב': בספר כבוד חכמים (רל-רלא), הרב צבי אלימלך קאליש, תלמידו של האדמו"ר ממונקאטש, מתרץ: אנשי המקום רצו שיהיה רב ייצוגי, "רב מטעם", ולא רב שילמד תורה יומם ולילה. הם רצו להראות שיש להם רב מכובד, שמכבדים אותו בברכה בחתונה, שיבוא לברית מילה וכו', לכן הוא לא הסכים, ובצדק דחה בשתי ידיים את ההצעה הזאת.

יש אברכים שצריכים ללמוד מקצוע

הרב שלמה אבינר

תלמיד צריך ללמוד הרבה שנים וכל אחד חייב ללמוד תורה אבל בשלב מסוים עליו לבדוק האם הוא מתאים להיות רב או ר"מ ואם לא עליו ללכת למצוא עבודה. לא כל אחד מתאים להיות מורה או ר"מ וצריך להביא אוכל הביתה. לא לכל תלמיד חכם יש פרנסה וב"ה בתי המדרשות מלאים תלמידי חכמים שאין להם עבודה כי כל המשרות תפוסות.

נכון כי בתקופות עברו הסתפקו האברכים במועט, רבי עקיבא היה ישן על קש והסתדר כך, אבל היום אי אפשר לחיות ככה. אמנם אפשר לישון על קש אך ישנם עוד הוצאות רבות נוספות, צריך לשלם על דירה, חשמל, חינוך ועוד. אין חיוב על האדם לאכול אוכל יקר, אך גם לאחר כל הצמצומים האפשריים, עדיין ההוצאות רבות.

כיום, ארבעים אחוז מהחרדים לא עובדים, ולאור המצב הכלכלי חלק מהם חייבים ללמוד מקצוע ולצאת לעבוד. לא כל תלמיד ישיבה יכול להישאר בישיבה לנצח. צריך לקבוע מלאכה המפרנסת אותו ולא די לומר שהשם יעזור והכל יהיה בסדר. לעיתים המצב עלול להסתבך. יש חרדים שאין להם מה לאכול והולכים כל יום לבית תמחוי וכן יש ילדים חרדים שהולכים רעבים במשך יום שלם. צריך עבודה שמפרנסת את בעליה.

לכן בשלב מסוים אברך שלא יצליח להיות רב, ר"מ או מורה צריך ללכת ללמוד מקצוע וכמובן יחד עם זאת להמשיך ללמוד במשך כל חייו כפי יכולתו.

השומרת השקטה הנאמנה

הרב שלמה אבינר

קוראים לי חנה, אינכם מכירים אותי, גם אין סיכוי שתכירו אותי, וגם אין לי שום עניין שתכירו אותי. אני יוצאת משתיקתי רק כדי לומר לכם משהו חשוב: אני אישה ומאד גאה להיות אישה.

יש לי רושם שאתם הגברים אוהבים לעשות רושם, אך פעמים רבות, מאחורי זה אין שום דבר. פשוט מאד, אי אפשר לסמוך עליכם, אתם הפכפכים, אתם לא יציבים.

קראתי את סיפור חטא העגל - נשים לא חטאו. אבל אתם הגברים, התנהגותכם הייתה מתחת לכל ביקורת. להשתחוות לעגל? ממש לא נורמליים!

גם בחטא המרגלים נשים לא השתתפו, אבל אתם הגברים מאסתם בארץ ישראל. אז בשביל מה יצאנו ממצרים? כדי להישאר במדבר? ממש אינני מבינה אתכם! פחדנים!

אני לא אומרת שכולכם כך. גם אצלכם יש אנשים טובים ואפילו גדולים. למשל יהושע וכלב - אולי מצילים את כבודכם. בהחלט יש רבנים גדולים שאני מאוד מעריצה. אבל יש גברים, אני ממש לא מבינה איך הם מתנהגים - ד' יסלח לי שאני מדברת כך, אבל זה ממש חילול השם.

גם גדולי עולם שאני מעריצה, אני מוכרחה לומר שנשותיהם עלו עליהם. למשל, אברהם אבינו רצה שישמעאל יישאר בבית וזאת שרה אמנו שהבינה שאין לו מה לעשות שם. בהתחלה אברהם אבינו ניסה להתווכח, אבל ד' אמר לו: כל אשר תאמר לך שרה - שמע בקולה! ברוך ד', שרה הצילה את המצב. תארו לעצמכם שהיו בעמנו בני ישראל ובני ישמעאל מעורבבים יחד, כיצד היינו נראים! פעם שמעתי שהפסוק "דרשה צמר ופשתים" נאמר על שרה: יצחק וישמעאל הם כמו צמר ופשתים, שעטנז, שזה לא הולך יחד!

וכן יצחק אבינו רצה לתת את הברכה לעשו, ושוב זו רבקה אמנו שהצילה את המצב וכיוונה את הברכה ליעקב אבינו.

יעקב אבינו עצמו, רצה להתחתן עם רחל אמנו אבל לאה אמנו החליטה בשבילו שעליו להתחתן אתה וקבעה עובדות בשטח. איזה אומץ! אני מעריצה אותה! אחר כך יעקב אבינו גם התחתן עם רחל אמנו כידוע.

אבל נחזור למה שקרוב לנו. השכן שלנו לומד תורה כבר שנים רבות, עוד מעט הוא יהיה רב. יודעים בזכות מי? בזכות אשתו, ששנים עבדה קשה כדי שיוכל ללמוד וגם עודדה ודחפה אותו כל הזמן. באולפנא למדתי את "דרוש על התורה" של המהר"ל על הפסוק "כה תאמר לבית יעקב תגיד לבני ישראל" (שם שם ג). רש"י מסביר בשם חז"ל שבית יעקב הם הנשים ובית ישראל - הגברים. אתם רואים: הנשים קודם! המהר"ל מביא את דברי חז"ל שהילדים לומדים תורה בבית הספר בזכות אמותיהם, והבעלים לומדים תורה בבית המדרש בזכות נשותיהם (ברכות יז א). אמנם אנו לא לומדות תורה, אבל יש לנו אהבת התורה, תשוקת התורה, קשר פנימי טבעי לתורה, ובזכות אלו, יש לנו בית של תורה - כך מסביר המהר"ל.

יש לי שכן אחר, הוא קצין בקבע ביחידה קרבית, בקושי מגיע הביתה, וזה גם מסוכן. בזכות מי הוא שם? בזכות אשתו שתומכת בו לכל אורך הדרך. איזו גיבורה! אני מעריצה אותה. ובן דוד שלי, ג'וני, שעלה מאמריקה, זה בגלל אשתו שדחפה אותו כל הזמן.

נכון, אנו הנשים, צנועות, לא עושות רעש, לא מתבלטות, אנחנו לא תופסות את הבמה, אבל אנו עמלות הרבה מאחורי הקלעים.

קראתי שפעם הלכו ללמוד בישיבה שש שנים רצופות, אפילו שתיים עשרה שנה. איך יכול להיות שעזבו את נשותיהם תקופות ארוכות כל כך? שמעתי שרב גדול, תלמיד של רש"י הסביר שאדרכה, נשותיהן היו שמחות והתחתנו על דעת כן שילכו ללמוד שנים ארוכות והיו תלמידי חכמים (תוס' כתובות סב א ד"ה אלא).

נכון, רבי עקיבא הלך ללמוד תורה שתיים עשרה שנים על פי בקשת אשתו, ואחר כך האריך בעוד שתיים עשרה שנים מכוח אשתו. בסוף הוא אמר לתלמידיו: "שלי ושלכם - שלה הוא" (כתובות סגא).

אני לא הייתי רוצה שבעלי ילך ללמוד תורה עשרים שנים רצופות, אבל גם בלי זה הוא באמת צדיק.

הרבה פעמים הוא אומר לי: "חנה'לה שלי, כל מה שיש לי, זה בזכותך. את כוחי הפנימי, את השומרת השקטה והנאמנה שלי, את הנשמה שלי".

כבוד נשים והדרת נשים

הרב שלמה אבינר

כל הרעש התקשורתי אינו רעש בריא, כי לא צריך לשים לב לתופעות חריגות. האוטובוסים הנפרדים הם רעיון מצוין, אך לא ניתן לכפות אותו בקווים ציבוריים. בכלל, בדור שלנו שום דבר אי אפשר להשיג בכפייה.

גם צניעות וגם שאר דברים אינם יכולים להעשות בכפייה.

גם מבחינה הלכתית, אין איסור ללכת ברחוב שיש בו בעיות צניעות. הגמרא בבבא בתרא (נז ב) מתירה ללכת ליד הנהר בו הנשים מכבסות. אין רחוב אחר. מותר ללכת, אבל אסור להסתכל.

כל הרעש התקשורתי אינו רעש בריא, כי לא צריך לשים לב לתופעות חריגות. מה שקרה בבית שמש הוא חריג, ולא בריא לעורר את תשומת הלב לתופעה חריגה, זה מקלקל את האיזון הציבורי.

כאמור, כל הרעש על הדרת נשים אינו בריא, כי זו תופעה משנית לחלוטין.

הנושא החמור הוא הטרדת נשים, על כל אישה שעלתה לאוטובוס מהדרין ואמרו לה לעבור אחורה, יש עשרות אלפי נשים שהציקו להן באוטובוס, בדיבור או במגע. אז למה התקשרות מתמקדת דווקא בזה?!

באוטובוסים, כמובן שעדיף מקומות נפרדים, בלי צל של ספק. אוטובוס לנשים, אוטובוס לגברים, או אוטובוס שמקדימה יושבים הגברים ומאחור הנשים. אבל אי אפשר לכפות הפרדה באוטובוסים ציבוריים.

בטיול של הסניף, שזהו אוטובוס פרטי, צריך להפריד, אבל בקווים ציבוריים אי אפשר לכפות הפרדה.

אגב, יש קרנות שרוצות להפוך את המדינה ל"מדינת כל אזרחיה", ולכן הן מעודדות כל הפגנה וכל פעילות בכיוון הזה. יש טוענים שזה גם מה שקורה פה, אך לא נראה.

שו"תים קצרים

הרב שלמה אבינר

קבלת כסף מהורים

ש: אני אברך ומקבל עזרה כספית גדולה מהוריי. אך לא נעים לי, ואולי עדיף שאעבוד כמה שעות?

ת: אם הוריי נותנים לך מיוזמתם, והם שמחים על כך, ואתה אינך לוחץ עליהם שיתנו - אדרבה זו מצות כיבוד אב ואם לקבל, שהרי אפילו על שירות בניו, אמרו שאב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין לא). וכן בירושלמי שרצונו הוא כבודו (שם תוס' ד"ה רבי טרפון), וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד רמ). ודין זה הוא גם אם ההורים אינם עשירים, כיוון שזה רצונם. ולא דווקא עבור אברך שלומד תורה אלא עבור כל בן.

מלגה על לימוד תורה

ש: איך מותר להיות אברך ולקבל כסף הרי הרמב"ם (הלכות ת"ת ג י) אוסר באופן חמור?

ת: אין הלכה כמותו. כ"מ שם. ב"י יו"ד רמו. ובימינו אין אדם יכול ללמוד תורה אם יצטרך להתפרנס. לבוש יו"ד רמו.

ש: מה עדיף - לקבל מלגה או לעבוד וללמוד פחות?

ת: לקבל מלגה להוסיף תורה לעם ישראל. ועיין עוד ביה"ל רלא. קונטרס שם עולם לח"ח שער החזקת התורה. מכתבי ח"ח ב טו.

קביעת עיתים לתורה לאברך

ש: שמעתי שאברך שמקבל מלגה חייב מלבד זאת לקבוע עיתים לתורה ככל אדם?

ת: מחלוקת. שע"ת קנה סק"א. ולכן ילמד וגם מחוץ לחובת המלגה.

מיסים

ש: האם מותר לקנות ספר קודש במחיר זול יותר אצל אברך שאינו משלם מיסים?

ת: אם הוא עושה נגד החוק, ודאי אסור וקל וחומר בספרי קודש.

כבוד אשתו

ש: מה עדיף, לאכול ליל שבת עם אשתי והילדים בבית או בישיבה יחד עם הרב שלי ולשמוע דברי תורה?

ת: אין שאלה. בבית. עליך לשמח ולכבד את אשתך. כך התורה חייבה אותך. וכך חתמת בכתובה.

ש: אבל תלמוד תורה כנגד כולם?

ת: תלמוד תורה מחייב אותך לקיים מה שכתוב בתורה. אתה ודאי לא יותר צדיק וחשוב מהאדמו"ר מסטמאר. מעשה באדמו"ר מסטמאר שהרבנית הכינה נרות שבת בבית ולא כרגיל ב"טיש", שולחן שמסביבו מתארחים כל החסידים. שאל אותה למה. השיבה: הלילה אתה סועד בבית איתי לבד. אמר לה: אלפי חסידים וחשובים באו לשבות אצלי ומחכים לי (היו משתתפים 3000 איש כנהוג) אמרה לו: אני רוצה לסעוד איתך לבד. מיד וויתר לה בשמחה.

בישול אשתי

ש: התחתנו לפני חודש, אך איני אוהב את האוכל של אשתי. להעיר לה?

ת: לומר לה בעדינות איזה אוכל אתה אוהב.

בית הורים

ש: יש עבודה של בעלי שבגללה נצטרך להיות שלש שבתות בחודש בבית הורים. כדאי?

ת: בתנאי שאתם חופשיים שם. (שו"ת שאילת שלמה ג שנט).

שיחה עם אשתי

ש: אשתי זקוקה לשיחות איתי כל הערב, מה יהא על לימוד התורה?

ת: זו מצוה. ואנו לומדים תורה כדי לקיימה (ברכת אהבה רבה לפני ק"ש).

בעל או אמא

ש: מי קודם - בעלי או אימי? בעלי חוזר הביתה, המותר לי להפסיק שיחות טלפון עם אימי?

ת: לתאם הכל מראש עם בעלך.

צניעות

ש: אשתי מאד צנועה, יותר מדי לדעתי. הייתי רוצה שתשקיע בעצמה ותלבש חצאית צרה וקצרה עד הגבול, כמו נשים רבות דתיות שאני רואה. האם אני נורמלי?

ת: ודאי אתה נורמלי. כל אדם נורמלי יש לו יצר הרע. אך צריך להתגבר עליו ולהוסיף טהרה. קרא הרבה מסילת ישרים.

מנהג איש ואשתו

ש: מה עושים בני הזוג אם יש מנהגים שונים בהלכה?

ת: כבעלה, כדין מי שמעתיק דירתו למקום חדש. שו"ע או"ח תסח מ"ב יט. בין לקולא בין לחומרא כדי שיהיה מנהג אחיד ושלום. ואינה צריכה התרת נדרים ולא נשמע בדורות הקדמונים שעשו. כמובן יכולה להחמיר כבבית אביה, בתנאי שאין זה מפר שלום בית. עיין פס"ת שם יא (שו"ת אגרות משה או"ח א קנח. שו"ת מנחת יצחק ד פג. שו"ת יביע אומר ה או"ח לז - מ"צ).

עזרה לאשתו

ש: מה עדיף ביום שישי ללמוד תורה או לעזור לאשתו?

ת: לעזור מה שהיא צריכה.

[פעם שאלו את הגר"י קניבסקי על אברך שאשתו התלוננה שאינו עוזר לה ביום שישי, האם צריך להוכיחו על זה? ענה: ביום שישי צריכים גם ללמוד ולא להתבטל, אבל צריך גם שהאשה לא תראה עצמה כשפחה בבית, צריך גם לעזור, הוא לא לקח שפחה (הליכות והנהגות לבעל קהילת יעקב עמ' יז-יח. אשכבתיה דרבי עמ' קמה) רשם מ"צ.]

וויתור לאשתי

ש: מה הגבול שעליי לוותר לאשתי?

ת: כגבול שעליה לוותר לך. עליכם ללמוד להסתדר יחד באהבה ואחוה ושלום ורעות.

מנהיג או חבר

ש: האם הבעל צריך להיות מנהיג של אשתו או חבר שלה?

ת: חבר. "והיא חברתך, אשת בריתך". מלאכי (ביד).

עבודות הבית

ש: האם טיפול בילדים וכן עבודות הבית מוטלים על שני ההורים, או על האישה בלבד ורק אם הבעל ירצה, יוכל לעזור לאשתו?

ת: מוטל בשותפות, או שהבעל ישכור משרתות...

אכזרי על בניו

ש: חז"ל אמרו שהתורה נמצאת אצל מי שמתאכזר על בניו. עירובין כא ב. האם כך יש לנהוג למעשה?

ת: ודאי. הכוונה לא לפנק אותם יתר על המידה (ופעם אברך אחד שאל אותה שאלה להגראמ"מ שך, והשיב לו שכשם שמתאכזר על 'עצמו' ועל תאוותיו, באותה מידה יכול "להתאכזר" גם על בניו ועל בני ביתו. חוברת דרך התורה יח - מ"צ).

אישה כשרה עושה רצון בעלה

ש: היכן אוכל למצוא מקורות לכך שאישה כשרה עושה רצון בעלה נאמר על נשים ולא על גברים?

ת: רמב"ם הלכות אישות טו יט: "וכן ציוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו, ואוהבה כגופו. ואם יש לו ממון, מרבה בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה ויהיה דיבורו עימה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז".

צניעות

ש: אני מאוד צנועה אך בעלי מעיר ומטיף לי מוסר על כל שערה שיוצאת מכיסוי הראש וכדומה, ואני נפגעת. מה לעשות?

ת: אמרי לו שאת כבר לא ילדה באולפנא. וגם לא בכל האולפנות מעירים. אם צריך, דברי עם אשתי.

דרך הקודש

הרב יחזקאל גרינולד

סלילת דרך הקודש

מִן הַרְבּ מִבְּאֵר שֶׁסְּפֹרֹת יִשְׂרָאֵלִית טְהוּרָה תּוּכַל לְצַמּוֹחַ אֶךְ וּרְקַמְתוֹךְ טְהֵרַת אִישׁוּיֹתֶם שֶׁל הַסּוֹפְרִים, וְשֶׁהֲרָאוּ לְהִקְרָא 'סוֹפֵר יִשְׂרָאֵלִי' **'בְּאֵמַת'** הוּא אִישׁ קְדוֹשׁ, שְׂכַל אִישׁוּיֹתוֹ מִשְׁתַּוְּקֶקֶת לְקוֹדֵשׁ: "וְאַם אֶת הַסְּפֹרֹת הַיִּשְׂרָאֵלִית אָנּוּ חִפְצִים לְהַחְיֹת, צְרִיכִים אָנּוּ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ הַקְּדֹשׁ הַזֶּה, לְבֹא מִן הַקְּדֹשָׁה אֶל הַסְּפֹרֹת, 'וְהִיָּה שֵׁם מְסֻלָּל וְדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקְּדֹשׁ יִקְרָא לָהּ' - 'וְהָלְכוּ גְּאוּלַיִם"¹. דווקא מי שסלל לעצמו ללכת בְּדֶרֶךְ הַקְּדֹשׁ, **כְּדוֹגְמַת נְבִיאֵי וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁהִיוּ מְשׁוֹרְרִים עֵילֵאִיִּים, רֵאוּיִים לְהִיקְרָא סוֹפְרִים בְּאֵמַת**. אותם משוררים - גדולי ישראל במשך הדורות סללו את **'דֶּרֶךְ הַקְּדֹשׁ'** עבור האומה לדורותיה, ובייחוד עבור דורנו - דור של גאולה.² ביטוי זה - **'דֶּרֶךְ הַקְּדֹשׁ'** - מקורו בנבואת ישעיהו על תהליך הפרחת השממה הרוחנית בעת הגאולה, שבראשיתה תהיה מסילה ודרך כבושה במקומות השוממות, ותקרא בשם **'דֶּרֶךְ הַקְּדֹשׁ'** שיהיה מיוחד רק

1 אורות עמ' פא סימן לו.
 2 מִן הַרְבּ רְצָה שְׁעוֹד תְּלַמִּידֵי חַכְמִים יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁסֻּלַּל, וְהֵאֵמִין שֶׁרַק דֶּרֶךְ כִּזוּ יוּכַל לְהַרִים אֶת קִרְנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתַחֲיִיהָ הַלְּאֻמִּית הַחֲדָשָׁה, כְּפִי שֶׁכָּתַב בְּאִגְרַת לִרְיָד"ז: "...וְיִתֵּן יִתְּנֵם דְּבָרֵי בִלְבַב הַדֶּרֶת גְּאוּנֵם, וְיִתֵּן יָדוֹ עִמָּדִי לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ הַקְּדֹשׁ הַזֶּה, לְעִזּוֹר בְּהִרְמַת קֶרֶן הַיִּשׁוּב, וְיִתְקַדֵּשׁ עַל יְדֵינוֹ שֶׁם שָׁמַיִם בְּעוֹלָם, וְיִתְרוֹמֵם דָּגַל הַתּוֹרָה וְכִבּוּדֵם שֶׁל תְּלַמִּידֵי חַכְמִים עַל אֲדַמַּת הַקּוֹדֵשׁ" (אגרות הראיה א עמ' שמח).
 סְפֹרֹת זֶה תַּעֲסוֹק בֵּין הַיָּתֵר גַּם בְּעִרְכָּהּ שֶׁל הַתַּחֲיִיהָ לְאֻמִּית וְאֵת קִישׁוּרָה הַנִּצְחִית עִם תַּחֲיִית הַקּוֹדֵשׁ, כְּפִי שֶׁנִּיכַר בְּסִפְרֵי מִן הַרְבּ. לְשֵׁם כֵךְ בִּיקֵשׁ הַרְבּ לְהַקִּים אֶת תְּנוּעַת 'דָּגַל יִרְוּשָׁלַיִם' שֶׁתִּפְעַל בְּאוֹפֵן מַעֲשֵׂי לְאוֹר סְפֹרֹת זֶה, וְבִזָּה תִשְׁלִים אֶת הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית הַחִלּוּנִית. עֵינַיִן זֶה שֶׁיִּיךְ לְדֶרֶךְ הַקּוֹדֵשׁ אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ גְּאוּלַיִם: "הַתְּנוּעָה הַיִּרוּשְׁלַמִּית, הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם הַהִסְתַּדְּרוֹת יִרְוּשָׁלַיִם וְדָגַל יִרְוּשָׁלַיִם, מוֹכְרַחַת הִיא לְהִיֹּת מִתְּפַשְׁטַת בְּמֵלֵא עוֹלָם לְהַמְתִּיק ע"י הוֹד קְדוּשָׁתָהּ אֶת מְרִירוֹת הַחֹל אֲשֶׁר נִסְתַּבְּכָה בְּהַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית, וְלְהַצִּיל אֶת אוֹר הַקּוֹדֵשׁ אֲשֶׁר בְּשֵׁם צִיּוֹן מִיָּדֵי עוֹשֵׁקִיו. אִמְנֵם דְּרַכְנוּ דֶּרֶךְ הַקּוֹדֵשׁ סְלוּלָה הִיא בְּעִזְרַת ד' בְּשִׁלּוֹם וּבְמִישׁוֹר, בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְנֶה עַל שְׁנֵי הָעַמּוּדִים עִמּוֹד הַקּוֹדֵשׁ קִדְשׁ קִדְשֵׁים הָעוֹמֵד לְנֶס עוֹלָם מֵעוֹלָם עַד עוֹלָם הַקְּשׁוֹר תְּמִיד בְּשֵׁם יִרְוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר כִּסָּא ד' יִקְרָא לָהּ, וְעַמּוּד הַחֹל, אֲשֶׁר לְבַשׁ לְבוּשׁ חוּלִין רַק בִּירִידָתוֹ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפִלִים אֲשֶׁר שָׁחָה לְעַפְרֵי נַפְשָׁם, שֶׁהוּא יוֹנֵק אֶת כְּחוֹ מִשְׁם צִיּוֹן ע"י קוֹ הַמִּתְעַקֵּם, הַהוֹלֵךְ וּמִתְעַקֵּם, עַד אֲשֶׁר אוֹר יִרְוּשָׁלַיִם יוֹפִיעַ לְיִשְׂרָאֵל עֲקִימָא, וְלִתְמַם עִם תְּמִימִים וְהִי פְּרִיז לְמֵאכֵל וְעַל לִיהוּ לְתִרְפָּה וּיְמִין וּשְׁמַאל יִפְרְצוּ לְרוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁע" (אגרות הראיה ג עמ' רג). "וְהַתְּפַשְׁטוּתָהּ שֶׁל תְּנוּעַתֵנוּ וְהַסְּתַדְּרוֹתֵנוּ הַקּוֹדֵשׁ 'ירוּשָׁלַיִם', אֲשֶׁר בִּיחּוּד פֶּה בְּאוֹר דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְעִיר קוֹדְשֵׁינוּ וּתְפַאֲרַתֵנוּ מִתְּבַרֵר בִּיחּוּד גּוֹדֵל עִרְכָּה וְהַכְּרָחִיּוּתָהּ, לְיִשׁוּר דֶּרֶךְ הַקּוֹדֵשׁ גְּאוּלַיִם וְלְהַצְמַחַת קֶרֶן יְשׁוּעָה אֲמִתִּית, בְּהַתְּעוֹרְרוֹת תַּחֲתֵי יִשְׂרָאֵל הַפְּנִימִית, לְבִסּוּסָה וְיִסּוּדָהּ שֶׁל כָּל עֲבוּדַת עַמּוֹנוּ בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה בְּרוֹמְמוֹת קֶרֶן תּוֹרַתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה..." (אגרות הראיה ד עמ' כ).

לישראל, ושם הם יהיו מוגנים מפני חיות רעות, ולא ימצאו שם אַרְיָה וּפְרִיץ, ולכן ילכו שם ישראל הנגאלים מבלי אימה ופחד - **"וְהָיָה שָׁם מְסַלֵּל דֹרְךָ וְדֹרְךָ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ** לא יַעֲבְרְנָה טָמְאָ וְהוּא לָמוּ הַלֶּךְ דְּרָךְ וְאִוְיָלִים לֹא יִתְעַנּוּ. לֹא יִהְיֶה שָׁם אַרְיָה וּפְרִיץ חַיֹּת בַּל יַעֲלֶנָה לֹא תִמְצָא שָׁם וְהַלְכֵנוּ גְאוּלִים".³ דרך זה, שסללו אותם יחידי הדורות, מהווה פתח עבור דורנו להכיר ספרות ישראלית מקורית.⁴

מִן הַרְבַּז צִ"ל הַעִיד עַל עֲצָמוֹ שֶׁעָמַל כָּל חַיֵּיו לְסַלֵּל דֶּרֶךְ קוֹדֶשׁ זֶה עֲבוּר בְּנֵי דוֹרָנוּ.⁵ לשם כך הקים מִן הַרְבַּז את ישיבת 'מרכז הרב', על מנת שיצמחו עוד תלמידי חכמים שירחיבו את סלילת 'דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ' הזו, ובזה יעוררו את תחיית הקודש באומה שמוכרכת להופיע יחד עם התחייה הלאומית, עד אשר יעמוד לנו **"גִּדּוּד שְׁלֵם, לִגְיוֹן חַי, וּפּוֹעֵל, מֵלֵא עוֹז וְעוֹצְמָה, הַכְרָה עֲצֵמִית וִידְעוּת פְּנִימִית, הַעוֹמֵד הַכֵּן עַל בְּסִיסָהּ שֶׁל תּוֹרָה וִיסוּדָהּ שֶׁל קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל הַנֹּאצֵּלֶת, מוֹכֵן לְמֵלֵא אֶת אוֹרֵיהָ שֶׁל עִיר הַקּוֹדֶשׁ, בְּתוֹךְ הַעִיר הָאֶחָת, שֶׁהִיא לֵבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוֹד וְרֹמְמוֹת קוֹדֶשׁ, וְתַפְאֵרְתָּהּ וְעוֹזָהּ שֶׁל תּוֹרַת חַיֵּינוּ."**⁶

3 ישעיהו ה-ח, על פי פירוש מצודת דוד.

4 מִן הַרְבַּז מְסַבֵּיר שֶׁבִּיחֻד בַּעַת גְּאוּלְתָּנוּ אֵין לָנוּ מֵה לַחֲפֵשׁ אֲצֵל סוֹפְרִים אוּ חֲכָמִים גּוּיִים, וְלֹא לְשֵׁם כֶּךָ בָּנּוּ אֶל נַחֲלַת אֲבוֹתֵינוּ, כִּי לְשׁוּבַע מְדַעוֹת נִכְרִיּוֹת הַזְרוֹת לְנִשְׁמַתָּנוּ, אֵלֵא עֲלֵינוּ לְהַכִּיר אֶת סְפָרוֹתָנוּ הַיִּשְׂרָאֵלִית-הַמְּקוּרִית, הַנוֹבַעַת מִמְּקוֹר הַתּוֹרָה וְהָאֲמוּנָה - "לֹא לִקְנוֹת נֶשֶׁב, כִּי אִם לִים סוֹף, לִסְיִנִי, וְלִירוּשָׁלַיִם, לְאַבְרָהָם, לְמֹשֶׁה, לְדוֹד, לְרַבִּי עֲקִיבָא וְלִר"ש בֶּן יוֹחָאי, וְלִכָּל אֲהוּבֵינוּ שֶׁהֵם חַיִּינוּ וּמִשׁוֹשׁ לָבְנוּ עַדִּי עַד. כָּל מֵה דֶּרֶךְ ד' יִשְׁרוּ בַּעֲרֵבָה מְסִילָה לְאַלְקֵינוּ. 'וְהָיָה שָׁם מְסַלֵּל דֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ וְהַלְכֵנוּ גְאוּלִים'. כָּל מֵה שֶׁהִיֹּתֵר חֲכָמִים וְהִיֹּתֵר מְעוּלִים יִכְלִים הֵם לַחֲשׁוֹב, כִּבְר נִמְצָא בְּאוֹצְרוֹנוּ בְּצוּרָה יוֹתֵר שְׁלֵמָה, יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה, וְהַעִיֵּק יוֹתֵר אֲלוֹקִית; זֶה הוּא הַהִבְדֵּל שֶׁבֵּין הָאֲפֶס - וְהַכָּל" (אֲגָרוֹת הָרֵאִיָּה א עמ' מו).

5 "...אבל הדרך שאני הולך עליה בעבודת ד' יתברך שמו... הרבה עמלתי עליה, במי בבשרי במוח-עצמרי ובכל כוחותי, עד שהאיר השם יתברך ברחמי את עיני לעמוד עליה, ולפני איננה דרך מסובנה כלל כי הם דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ. וְבַזְהוֹר אֲמָרוּ עַל 'אוֹרַח צְדִיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ', אֲפִילוֹ אוֹרַחַת חֲדָתָא דַּעֲבָדִין צְדִיקִים קִיָּא כְּאוֹר נֹגַהּ הוּא הַלֶּךְ וְאוֹר עַד נִכּוֹן הַיּוֹם, וְאֵינִי בַעֲנֵי אֵינִי רֵאִוִי..." (אֲגָרוֹת הָרֵאִיָּה ב עמ' קצו). "וְהַרְבֵּה מְאֹד יִגְעִתִי בְּאַנְחָתִי עַד שֶׁהַעִיר הַקֶּב"ה אֶת רוּחִי וִיכּוֹנֵן אֶת לְבָבִי לִלְכַת בְּתוֹמִי בְּדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ הַזֹּאת, קִקְדַשׁ שֵׁם-שְׁמִי, וְלַחֲבַב אֶת הַתּוֹרָה וְלִוְמִדָּה עַל הַבְּרִיּוֹת, וְלִקְרֹב רַבִּים לְתוֹרָה, וְלַהֲרַבּוֹת עַז וְאוֹמֵן לְהַתִּיר שְׁבוֹת עַם-ד' עַל אֲדַמְת-קְדוּשׁוֹ" (שֵׁם עַמ' קפו).

6 "כל הישיבות אשר בעיר הקודש, שהן מגדלות את החלק הצעיר שבבני תורה שבירושלים, לתלמוד תורה, ושיחד עם זה הן מחזיקות בתוכן את החלק החשוב של תלמידי חכמים שבירושלים, שתורתן אומנתן, הן מוכרחות להתחזק להתקיים ולהתפתח. ודוקא עם זה אנחנו חייבים לייסד את הישיבה האחת, בתור בית גדול כללי. שיקלוט אל תוכו לא רק את בני התורה הצעירים שבארץ ישראל, כי אם להרים בעולם את הדגל של תחיית הקודש בארץ ישראל. עד אשר אותו החלק הצעיר והרענן, המוכן להיות משתלם בגדולתה של תורה, ידע שצריך הוא לבוא להיכלה של הישיבה הכללית בירושלים, לשאוב מתוכה את תלמוד תורתו, בכללית יופי ותפארת גדולה. וקדושה עליונה וגם אם רק משך שנים ישב הצעיר בעיר הקודש, עד שיגמור את חוק לימודו. וגם אם אחר כך יצטרף לשוב אל עירו ואל מקומו בחוץ לארץ, גם אז, ידע, כי התורה אשר יצאה מציון ודבר ד' אשר מירושלים, היא היא אשר פעלה על רוחו ועל כל היותו הרוחנית, שהביאה אותו להיות שלם באותו הצביון המשוכלל אשר הטביעה הישיבה עליו את חותמה, והיו עיניו לבו, פעולתו והשפעתו, נתונים נתונים תמיד, לבניין ארץ ישראל ולתחיית אומה, בדרך החיית, שהיא דרך הקודש. והיה לנו גדוד שלם, לגיון חי, ופועל, מלא עוז ועוצמה, הכרה עצמית וידענות פנימית. העומד הכן על בסיסה של תורה ויסודה של קדושת ישראל הנאצלת, מוכן ממלא את אורה של עיר הקודש. בתוך העיר האחת, שהיא לבם של ישראל, הוד רוממות קודש, ותפארת תה ועוזה של תורת חיינו..." (מאמרי הראיה עמ' 347-348. אגרות הראיה ד עמ' קלז-קלח).

סְטָרָא דְקְדוּשָׁה

שני השקפות הפוכות זו מזו - דָּרָךְ הַקְדָּשׁ ודרך הטומאה. ההדרכה הטמאה אומרת שאין צורך שכל אחד יחיה על פי העצמיות שלו, אלא כולם יכולים לחיות ביחד בערבוביה, בלא שום הבחנה בין איש לרעהו. הזכרים והנקבות חיים מגיל אפס בערבוביה ויוצרים תודעה שאין שום הבדל בין בחור לבין בחורה. הגבר אינו מכיר בגבריותו ובתכונותיו המיוחדות לו, והאישה אינה מכירה את הצד הנשי שבה. הדרכת החיים על פי שיטת הטומאה יוצרת מצב שבו אין הבדל בין איש לאישה, בין איש לרעהו, בין שבט לשבט, בין אומה לאומה, בין יהודי לגוי וכדומה. הדרכה זו כמובן יודעת היטב להשתמש במילים יפות של אחדות ושוויון, אבל בפועל אין היא מחוללת אחדות אלא פירוד בין האדם למהותו העצמית, הגורם בסופו לפירוד בין איש לרעהו. זה פירוד במסווה של אחדות חיצונית ושטחית. הדרכה זו אינה יכולה להביא אחדות אמיתית, ובסופו של דבר תגרום להתפוררות, בין בתא המשפחתי או הלאומי ובין באגד העמים האוניברסלי. אחדות זו היא אחדות חיצונית של אהבה גסה. אהבה אמיתית קיימת כאשר כל אחד חי על פי עצמיותו וכל צד משלים את רעהו. האהבה הגסה מתנגדת לערכו המיוחד של הפרט ומבקשת למחוק את ייחודיותו, היא טועה לחשוב שאם כולם יהיו זהים הם יהיו גם מאוחדים. אין כל קשר בין התיאור הזה לבין אהבה או אחדות, אלא אדרבה, מערכת חיים כזו מובילה בסוף לפירוד. **"וזאת היא נחלת ד' בכל דָּרָךְ הַקְדָּשׁ, הפרדה על מנת התחברות. להפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי"**.⁷ מרן הרב הביא בעניין זה ציטוט מדברי הזוהר הקדוש: **"סְטָרָא אֶחָרָא שְׂרִי בְּחִיבּוּרָא וְסִיּוּם בְּפִירוּדָא, וְסְטָרָא דְקְדוּשָׁה שְׂרִי בְּפִירוּדָא וְסִיּוּם בְּחִיבּוּרָא, וְנֶשֶׁם גּוֹפִיָה אִיקָרִי שְׁלוּם"** (שם). כלומר, יש להבחין בין הדרך של 'הסְטָרָא אֶחָרָא' - צד 'האחר' (הטומאה) לבין הדרך של 'הסְטָרָא דְקְדוּשָׁה' - צד הקדושה. הדרך של הסְטָרָא אֶחָרָא מתחילה בחיבור ובאחדות כביכול וסופה בפירוד ובשנאה, ואילו הדרך של הסְטָרָא דְקְדוּשָׁה מתחילה בפירוד כביכול וסופה בחיבור ובאהבה. הסְטָרָא אֶחָרָא מעודד חיבור חיצוני ומזויף וממילא התוצאה היא פירוד. הסְטָרָא דְקְדוּשָׁה מעודד התכנסות פנימית על מנת שכל חלק יכיר קודם בעצמיותו ובייחודיותו וממילא התוצאה היא חיבור אמיתי ושלם. כן הוא ביחס לאומה הישראלית, רק מתוך הכרת ערכה

וייחודה ושמירת אופייה תוכל למצוא נקודות חיבור עם משפחת העמים. חיבור ייחסי קרבה מתוך טשטוש זהותנו הישראלי המקורי על פי התורה אינה כי אם אהבה גסה שתוביל לפירודים ומלחמות.

ערבוביה-טשטוש המינים

חלק מהותי מ-'**דָּרָךְ הַקִּדְשׁ**' היא ההבנה שקיימת הבחנה ברורה בין המינים. מרן הרב עומד על ההבחנה הברורה הקיימת בין המינים:⁸ **"התכונה של הגבר היא בנויה לבוא לאשרו על ידי הוספת תרבות ושכלול מדעי אומנותי"**. האיש נולד עם תכונה שמחייבת אותו להתאמץ ולהיפגש עם העולם שמחוץ לד' אמותיו, כדי לשכלל את עצמיותו ואת אמונתו. **"והתכונה של האישה היא בנויה להיות הולכת ומתפתחת דווקא מתוכיותה, בלא עמל של ספרים וכל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות"**. האישה צריכה לחיות יותר על פי טבעה הפנימי. האישה זקוקה פחות לפגישות עם העולם שמחוץ לד' אמותיה משום שהיא צריכה פחות את העמל וההתאמצות. לדוגמא: האיש מתייגע בלימוד התורה בישיבה, הוא עמל הרבה כדי להבין סוגיה שאשתו מבינה באופן אינסטינקטיבי. יש דברים שהאישה מבינה בקלות מכיוון שהיא רוחנית יותר, ויש לה טביעת עין הנגזרת מהתבוננות פנימית. לעומת זאת כדי שהאיש ישיג איזו השגה הוא זקוק למאמץ שכלי רב ולהשקעה מעשית וכדומה.⁹ על כן אמרו חז"ל שהמלמד את בתו תורה באותו אופן שהוא מלמד את בנו, כאילו מלמדה תפלות.¹⁰ **"כל קלקולי החיים באים, ועל כל פנים רבים מהם, מזה שהאיש רוצה ללבוש בגדי אישה, לגדול מאליו כצמח השדה, במובן הרוחני המעשי, והאישה חפצה ללמוד ולכבוש"**. לאיש ולאשה טבע שונה, וכל קלקולי החיים נובעים מכך שהאיש והאישה אינם חיים על פי טבעם. האיש מנסה לחיות כמו אישה, בלא מאמץ שכלי ובלי השקעה מעשית. והאישה רוצה לחיות כמו גבר, לשרת בצבא ביחידה קרבית, לצאת לעבוד, לפתח קריירה וכדומה. קלקולים אלה הם תוצאה ישירה מההשקפה הנוצרית המחנכת לטשטוש ההבחנות והמדרגות.

8 שמונה קבצים א תקיד.

9 "האישה יותר אלהית מהאיש... לעומת העילאיות האלהית של האישה, הגבר יותר אנושי. הוא יותר שכי-לי-פרקטי, והמעשיות היא גילוי האנושיות. לכן באיש מתגלה יותר הפרטיות, כי המעשיות האנושיות היא פרטיות. באישה בולטת יותר הכלליות, השייכת לעילאיות האלהית" (שיחות הרב צבי יהודה בראשית עמ' 77).

10 סוטה כא ב.

הכפירה בסגולת ישראל מובילה לכפירה בטבע של האיש והאישה. השקפה זו דוחקת לפינה את הטבע הייחודי של כל מין ומדכאת את הופעתו. **"יבואו ימים ויכיר העולם את עוותו ויחזיק כל מין במידתו, ואז יהיה לנו מין אנושי ממוזג, שהטבע הבריא כשהוא לעצמו מצד האם, והופעת הרוח הפועל והמחפש מצד האב שניהם כללו את יופיו"**. כאשר האיש והאישה מכירים בטבעם וחיים על פיו, יהיה לנו מין אנושי מאוזן יותר, וכל הכוחות יפעלו במיזוג נפלא להשגת המטרה הכללית.¹¹

11 כאשר אישי החברה אינם חיים על פי מהותם הפנימית זה גורם שהכל נעשה מסופק ומטושטש, ועל ון התשובה הראשית היא שכל אחד יחיה על פי עצמיותו: "כששוכחים את מהות הנשמה העצמית, כש מסיחים דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו, הכל נעשה מעורבב ומסופק. והתשובה הראשית, שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו, ומיד ישוב אל האלהים, אל נשמת כל הנשמות, וילך ויצעד הלאה מעלה מעלה בקדושה ובטהרה" (אורות התשובה טו ז).

תחיית התא המשפחתי בארץ ישראל

נעם גלסר

במהלך יציאת האומה מהגלות ושיבתה לארץ חייה, עוברת היא שני סוגים של תחיה: תחיית הגוף הלאומי הכוללת: מדינה, צבא, משטרה, תעשייה, מסחר וכדו', ותחיית הרוח: תחיית התורה למקצועותיה, חזרת הנבואה ובנין המקדש.

כחלק מתחיה זו, גם התא המשפחתי הישראלי עובר תהליך של תחיה. תהליך זה דורש בירור ביחס לערכו, סדריו והתנהלותו, ומתוך הבירור והזיכוכן תצמח מדרגה חדשה של בתים באומה.

תחיית התא המשפחתי בארץ ישראל הינו נושא רחב. ננסה לעמוד על שלוש נקודות:

- התא המשפחתי בישראל כיסוד לבנין האומה הישראלית בארצה.
- מבט על משבר התא המשפחתי בזמננו.
- הבדל בין התא המשפחתי בארץ ישראל ובין התא המשפחתי בגלות.

א. התא המשפחתי בישראל כיסוד לבנין האומה הישראלית בארצה.

בבנין האומה ישנם מספר מרכיבי יסוד, כאשר התא המשפחתי הינו אחד מהמרכזיים שבהם.

הרב בספרו עין איה שבת א (ב רלא) מבאר את חשיבות התקדמותו והתעלותו של התא המשפחתי כחלק מבנין האומה: **"הכח הראשי הפועל בחיי הכלל, לקבוע להם צורתם הנאותה... הכח המרכזי שגורם לכך שחיי הכלל יהיו מתוקנים מבחינה מוסרית ועל פי רצון ה', הוא קדושת המשפחה, כבודה ושלומה, והשאיפה**

הפרטית העמוקה לראות חיים טובים, כשרים, שלווים ומלאים תום ויושר בחוג משפחתו. קדושת המשפחה, שלמות המשפחה והתנהלותה המוסרית, כשהיסוד הזה פורח יפה הוא הולך ומתערה ומתענף אח"כ לחיי עם שלם בתור משפחה אחת קדושה וטהורה, נאורה ומלאה עוז של צדק...".

מדברי הרב אנו למדים שהדרך לבניית עם שחי חיי יושר עליון (ישר א-ל), היא על ידי בניית תאים משפחתיים בריאים, שחיים חיי מוסר אלוך: חיי כבוד, אהבה, אחדות ושלוש. ומתוך כך, יהיה שייך להופיע מדרגה נעלה זו גם במשפחה היותר גדולה, בעם ישראל כולו¹².

אולם, כאשר הבית אינו ממלא את תפקידו, ואינו מהווה מקום לצמיחה והתגדלות ביראת שמים ומידות טובות (אלא מהווה מקום לריב ולפגיעה בחיי הקדושה), אז נוצר קלקול יסודי. כשקלקול זה הולך ומתפשט, הוא פוגע ביסוד בניינה של האומה, עד אשר אין לה אפשרות קיום, ונגזרת עליה גלות כפי שהיה בבית ראשון.

אם כן, חיי האומה בארצה תלויים במצבו המוסרי של התא המשפחתי. כל עוד מדרגת בתי ישראל הייתה שלמה - היה קיום לאומה בארצה. וכאשר ירדה מדרגת מוסריות הבית עד כדי כך שהדבר נעשה לתופעה חברתית - לא הייתה יותר אפשרות קיום לאומה בארצה וירדה לגלות.

בימינו, עת שיבת האומה לארצה, זקוקים אנו שתשוב מדרגת התא המשפחתי כבראשונה, לייסוד בניינה המוסרי והמתוקן של האומה הישראלית. על כן, מוכרחים אנו לבנות בתים העסוקים בתיקונם ושכלולם המוסרי, ובכך יהוו הכנה להופעת מדרגת חיים עליונה של אמונה ודעת אלוךים שתתבטא בחיי עם שלם שחי חיים אלוךיים ומוסריים.

ב. תקופת המעבר של התא המשפחתי

עד כה הוסבר על חשיבות התא המשפחתי לבניין האומה הישראלית. לאור הבנה זו, כיצד יכולים אנו להסביר את המשבר הגדול הפוקד את דורנו ביחס לתא המשפחתי?¹³

12 עקרון זה שהתא המשפחתי הישראלי הוא בסיס לבניין הלאומי בישראל מצוין גם בפסח עם יצירת האומה, שם מודגש "שה לבית אבות שה לבית". עיין פירוש הרש"ר הירש שם. בדומה לכך נימצא הדבר בברכת 'שוש תשיש' הנאמרת מתוך שבע הברכות בחתונה המבטאת את קשר בין התא המשפחתי לחזרת האומה לארצה ובנייה הלאומי.

13 בנושא זה קיים משבר רחב, דבר המופיע באחוזי הגירושים הממשיים, גירושים רגשיים, תופעת הרווקות המאוחרת, ערעור על מבנה התא המשפחתי ועל הגדרת מושג המשפחה ר"ל.

הסברים רבים ניתנים למשבר עולמי ומקומי זה ברמה הסיבתית הנגלית¹⁴, למשל: הצורך במימוש עצמי והעמדת היחיד, רצונותיו, צרכיו וזכויותיו במרכז המחשבה המודרנית,¹⁵ שינויים בכלכלה העולמית, טיבן של מערכות יחסים בין-אישיים לאור התפתחות העולם הטכנולוגי ואמצעי התקשורת. כל אלו מקשים על היציבות המשפחתית, ובוודאי שיש למשבר זה הסברים נוספים.

לעומת סיבות אלו, ננסה להביט בעומקם של הדברים בהבנה מוסרית, שהיא השורש לכל ההסברים הגלויים. מתוך עיון במאמר של הרב במאמרי הראיה, ננסה לראות במשבר זה שלב בתוך תהליך התפתחותי של התא המשפחתי.

במאמרו לתקופת המעבר¹⁶ מתייחס הרב אל מציאות של מעבר בין שלבים התפתחותיים בעולם בכלל ובאנושות בפרט, ובו אנו עדים למשבר. הרב נותן לנו מבט עמוק להבין את היחס הנכון אל משבר זה.

כותב הרב¹⁷: **"כל מה שהעולם מתבסס ורוח האדם מתפתח בקרבנו, רואים אנו את החיים עוברים מן המצב האינסטינקטיבי אל מצב ההכרה"**. ככל שהעולם מתקדם, מתעלה ומתפתח, אנו רואים כי החיים עוברים ממצב אינסטינקטיבי - טבעי למצב הכרתי - שכלי.

בהמשך המאמר מתאר הרב את תהליך ההתפתחות: **"בכל זמן שהאדם וכל החיים נתונים במעמד הטבעי פועל עליהם האינסטינקט של שמירת הקיום והמשכת ההויה. וכל מה שהם - מתפתחים ומתקדמים, אז הם - מתחילים להיות יותר בעלי תרבות והכרה הנם צריכים לעשות את המעשים הקודמים בעצמם, לא מתוך דחיפה פנימית עיוורת, כי אם מתוך הכרה פנימית ברורה"**.¹⁸

בין שלבי ההתפתחות הללו אנו עדים למשבר. הרב מעוניין לבאר לנו שמשבר זה אינו סוג של נסיגה אלא סוג של שלב מעבר: **"במקום שמתפתח השכל השופט המבחין את ערך הקיום לא בהכרעה טבעית כי אם בשפיטה**

14 ביחס להבנה סיבתית והבנה מוסרית לתהליכים תרבותיים עין בספר אורות, ע"מ י"ט, ישראל ותחייתו סעיף ב'.

15 צורך זה מחליש את המשפחה, כי כידוע המשפחה מבוססת בעיקר על מחויבות, הקרבה, ויתור ופשרה בין אנשים.

16 וכן ניתן לראות שם במאמר "על השניות" מאמרי הראיה ע"מ 243

17 מאמרי הראיה ע"מ 29

18 לקוח מהמשך המאמר ומובא פה לצורך ההסברה.

שכלית תיכף ומיד שלטונה של הנטיה הטבעית מתחלש. תיכף ומיד כשהשכל מתעורר אפילו מעט, אעפ"י וגם מפני זה שעדיין איננו מספיק להכריע ולהורות בתוקף את דרך החיים, הרושם השלילי של סתירת המצב הקודם כבר נגלה וניכר...". כאשר מתחילה להתפתח האפשרות לחיים מתוך הכרה שכלית, מיד מתחיל תהליך של נסיגה בהנהגה הטבעית. הדברים שהיו עד עכשיו אינסטינקטיביים וברורים, אינם נפעלים כבראשונה, וזקוקים להנהגת השכל שינהיגם מתוך הכרה בערך הדבר ובצורת התנהלותו.

"גם זה הוא לטובה ושכלול, כדי שמתוך חפץ הקיום הכללי, שאיננו זר גם לשכל, יעזר בזה גם הוא, והמצב החדש המעולה, מצב ההכרה, ימהר על ידי זה ויבא ויתבסס על המצב הקודם, עד שלא יגיע אותו הרושם השלילי למדה גדולה מאד... תכונת השכלול של האדם ביחוד לא תתן לו להשאיר לעולם במעמדו הטבעי, ומתרום הוא ועובר אל מדרגת ההכרה, ומאבד בה הרבה מסגולותיו של האינסטינקט שהוא אמנם יותר בטוח במהלכו ויותר מכוון בפעולתו לקיום החיים, אבל סוף סוף מסגל הוא לו אותן עצמן בצורה יותר יפה ומשוכללה."

מצד אחד המדרגה האינסטינקטיבית כבר סרה, ומאיך מדרגת ההכרה רק בתחילת בנייתה ועדיין לא הושלמה - מצב זה הינו חסר ועלולים לראותו כמשבר. על כן, מסביר הרב, שגם בדבר זה יש סדר, גם לקושי יש חשיבות. הקושי מגביר את הדחף להעמדת המדרגה ההכרתית בשלמות, שדוחף הוא את האדם לצאת כמה שיותר מהר ממשבר זה. אמנם, מובן הדבר שיש צורך עצמי לברר את הסוגיה, אך לעיתים אין אנו עוסקים בכך או מתמהמהים בדבר, על כן מביא הקב"ה הכרח מציאותי שנעסוק בדבר על מנת שנתקדם.

כך הדבר גם ביחס לתא המשפחתי. גם כאן אנו נמצאים בתקופת מעבר. בדורות לא רחוקים מדורנו, מעמדו, חיוניותו, חשיבותו וסדרי התנהלותו של הבית היו ברורים מאוד וטבעיים (מדרגת האינסטינקט). לעומת זאת, בזמננו, אנו עדים לערעור חזק וחוסר יציבות ביחס לתא המשפחתי.

לאור דברי הרב, אנו מבינים שהמשבר - הוא בעצם מבשר לנו משהו חדש וגם

דורש מאיתנו, עם כל הצער ואי הנעימות שנלווים אליו. אנו נקראים¹⁹ לברר בהכרתנו את חשיבות התא המשפחתי, את אידאליותו וסדריו הנכונים. צריכים אנו לברר את חשיבותו, לא רק מצד ההכרח המציאותי שכבר התערער, אלא אף מצד האמת האלוקית של בניין האומה בארצה. שהרי הסדר האלוקי הינו: "הסתכל בתורה וברא עלמא", ועל כן דווקא בבניית התא המשפחתי בדרכה של תורה יהיה ניתן לבנות את עולמינו.

ג. עניינו של התא המשפחתי בארץ ישראל וההבדל בינו לבין התא המשפחתי בגלות.

ואם נשאל: מדוע דווקא בעת שיבת האומה לארצה יש צורך בתיקון ושיכלול התא המשפחתי הישראלי, שהרי ידוע היה במעלתו גם בהיותנו בגולה?

נענה כי אמנם התא המשפחתי היה אבן יסוד בקיומנו בגולה, בכך שהצילנו מפגעים רבים כדוגמת ההתבוללות, אך כשם שחיי התורה שהופיעו בגולה מקבלים מדרגה חדשה בעלייתם לארץ ישראל²⁰, כך כל חלק וחלק בחיי העם מתעלה בשיבתו לארצו.

גילוי מדרגה חדשה זו אינו בא מאליו. לשם הופעת המדרגה החדשה נדרשים אנו לעמל רב ושכלול בלימוד הנושא, חידוש הצד הרוחני שבו, והופעתו בסדרי חיים מחודשים בחיי המעשה. על כן, כפי שרואים אנו שחיי התורה ולימודי האמונה נדרשים ונתבעים לשכלול, זהו גם המצב ביחס לחיי המשפחה.

לאור זאת יש צורך לברר לאן התא המשפחתי צריך לצעוד ולהתקדם. לשם כך ננסה להשוות בין צורת התא המשפחתי בגלות לבין צורת התא המשפחתי בארץ ישראל.

הפער שהיה קיים בין מדרגת הבית היהודי בארץ ישראל, לבין זה שהיה בגלות מתבאר מתוך סיפור המובא במסכת ברכות (דף מד ב): **"עיר אחת בארץ ישראל וגופנית שמה ובעיר זאת היו מצויים שמונים זוגות אחים כהנים נשואין לשמונים זוגות אחיות כוהנות ובדקו בחו"ל מסורא ועד נהרדעא ולא מצאו מקרה שבו נשאו זוג אחים לזוג אחיות מלבד מקרה יחיד ובודד**

19 יש לציין כי ב"ה כיום הולכת ומתגברת ההתעסקות בנושא לדוג' הקמת מכונים העוסקים בתחום, כנסים, סדנאות ושיעורים רבים המועברים בנושא התא המשפחתי וספרות ההולכת ומתרבה.

20 לדוג' בי"ד שעלה לא"י יכולים בעלי הדין לדרוש דיון מחודש אע"פ שכבר פסקו דין.

וגם בו לא היו אלו אחים כהנים אלא אחיות כהנות..."

סיפור זה מתאר מציאות מיוחדת ממנה עלות מספר שאלות:

מה מבטאת מציאות של נישואי זוגות אחים לזוגות אחיות? מה לומדים מכך שהתופעה היתה מצויה רק בארץ ישראל ולא בגלות? מדוע חשוב לציין שאלו היו דווקא כהנים וכהנות?

ננסה להתייחס לשאלות אלו על יסוד דברי הרב בעין אי"ה (ברכות ב, ו סג).

מצוות הקמת הבית דורשת מהאדם עמל רב, שהרי יחד עם השמחה והאושר כרוכים גם קשיים לא מעטים. הגישור והאיחוד בין העולמות השונים הוא מורכב: עצם היות האיש והאישה בעלי מהויות שונות, אופיים שונים, וכן היותם באים ממשפחות שונות מקשים על האיחוד. על כן, לשם הקמת בית בו השלום והשלווה שוכנים דרך קבע נדרש עמל על מידות טובות וישרות: ענווה, אהבה, צניעות, חסד ועוד, אשר הן הן המביאות ליראת שמיים אמיתית²¹, ואז יגדל אושר המשפחה.

מציאות כפי שמתוארת בגמרא, בה זוג אחים נישאים לזוג אחיות, מעידה כי לאחר נישואי הזוג הראשון, ראו בני המשפחה, ההורים והאחים, שנבנה כאן בית העולה יפה, גדל ופורח, אשר שלום ושמחה הם נחלתו. מציאות זו אות היא על שלמות המוסר והמידות המנוהלים בבית זה, על כן חפצים הם להשתדך שוב עם אחי חתנם הראשון, שינק מאותם שורשים וערכים נעלים (שהרי חלק יסודי ממידותיו וממבטו של האדם נבנה על ידי הוריו בבית גידולו, ובמיוחד חיי הזוגיות). כך גם להיפך, במקרה ולא תמצא אחת מהאחיות אושר ושמחה מבית אישה, אזי לא תרצה אחותה או הוריה להתקשר עוד עם אחי חתנם הראשון.

כאשר הגמרא מתארת מקרה בו זוג אחים נישא לזוג אחיות באה היא לתאר מציאות של חיי משפחה טובים, שלווים ומוסריים. מדברי הגמרא המציינת שמצאו באחת מערי ישראל שמונים זוגות ולעומת זאת רק מקרה בודד בחו"ל, למדים אנו כי תופעה זו הייתה מצויה בארץ ישראל בדרך קבע.

דבר זה בא ללמדנו שכאשר אנו עדים למציאות זו בתור תופעה כללית ולא במקרה בודד, עדות היא זו על החברה כולה באותו המקום, שהינה בעלת 21 אגרות הראיה ח"ג אגרת תשצ"ח "נוצמטה של יראת שמים משתרשת היא בעומק הלב (הכל) לפי ערכן של המדות הטובות שהן מושרשות בו".

מדרגת מוסר יותר עליונה, שהרי שם חיי המשפחה ככלל מתנהלים בצורה יותר מוסרית. זהו אות לשלמות המוסר והמידות שהייתה בעם ישראל בהיותו שרוי על אדמתו, שאלמלא כן לא הייתה התופעה כה נפוצה. נמצא כי מדרגה רוממה זו של משפחות ושל החברה כולה, אפשרית לישראל דווקא בארץ המיוחדת לו, ומציאותה בגלות אינה אלא שריד בודד ממדרגת חייו האמיתיים אשר מעידה על שייכות לדבר.

נוסף על כך מזכירה הגמרא כי אותם אחים כהנים היו. מהבנה זו, שמציאות זו הייתה רווחת אף אצל כהנים, אפשר להבין מהי המדרגה שאליה מתרומם הבית בארץ ישראל, וחשיבותה כחלק מבניין האומה.

זוג המקים את ביתו צריך לגשר ולאחד בין שני עולמות שונים. לשם כך צריך מבט גבוה לדעת כיצד מאחדים ביניהם, ונכונות לעמל רב ועבודת מידות גדולה של סבלנות, הקשבה, ענוה והתחשבות. פעמים רבות האדם כפרט בודד יכול לכסות על קלקוליו המידותיים בעזרת השכל, ביכולתו להחליט להתנהג בצורה יפה כלפי חוץ למרות שמצד נפשו אינו שייך למדרגה זו²². זוהי מציאות בה יכול אדם להתמיד זמן רב: מצד אחד כלפי חוץ מתראה כטוב ויפה, אך בפנימיותו עדיין אינו ישר ומתוקן.

אך בתוך ביתו מופיעות מציאויות נפשיות מורכבות, במהלך שגרת היום יום ובזמני לחץ מתגלים קשיים גופניים ונפשיים שונים. במציאות חיים כזאת נפגש האדם עם מקומות עמוקים יותר בנפשו, ומתגלים לפניו חייו האמיתיים, וממילא מכיר את עצמו באמת ויכול לעשות תיקון וזיכוך אמיתי למידותיו ולכך גם הוא נדרש.

נמצא אם כן, כי הבית מהווה כור ברזל לזיכוך ותיקון המידות ובסיס להתעלות בעבודת ה' ויראתו. דווקא אתגרי הבית הם המביאים לאדם את היכולת להתעלות בצורה משמעותית יותר משאר ההתמודדויות, ומסוגלות יותר מכל לזכך את נפשו מסיגי המידות המקולקלות. על כן, מובן הדבר שקשה יותר להגיע בחיי הבית למציאות של שלווה, שלום ואחדות מאשר כבחי האדם היחיד. מדרגת חיים זו, הייתה על פי הגמרא קיימת בצורה שכיחה בארץ ישראל ואף בקרב הכהנים שבה.

22 לדוגמה: כאשר אדם פוגש עני ונותן לו צדקה, יש שתי אפשרויות לסיבה שהביאה אותו לנתינת הצדקה. אפשרות א' - שאדם זה הוא נדיב מטבעו ובראותו עני מתעורר הוא לתת צדקה. אפשרות ב' - שאדם זה אינו מתעורר מטבעו לנתינת צדקה, אלא שיודע בשכלו שיש צורך לתת ועל כן נותן. אדם זה אין טבעו עדיין מתוקן, אמנם במעשיו מתנהג כנדיב, אך אין מידה זו טבועה אצלו.

ההבנה כי מציאות זו הייתה קיימת אף בין הכהנים חשובה, שכידוע הכהנים מטבעם הינם "אנשי דקפדי" (קידושין ע ע"ב). אף בתוך אותם האנשים שהיינו מצפים למצוא קושי מיוחד לבנות את ביתם, גם שם מוצאים אנו בית הבנוי כהלכה. דבר זה הוא לנו על הגדולה המוסרית של אותה המשפחה ואף כל כלל החברה באותו המקום.

הגמרא מדגישה כאן נקודה נוספת, מדובר כאן בזוגות של כהנים. דבר זה יכול להורות לנו מהו הכיוון אליו צריך התא המשפחתי להתקדם. במערכת זוגית יכולה להיות צורת התנהלות בה הזוג מנהל את חייו זה לצד זה, וכך מסתדרים יחד. אך ישנה צורת חיים עליונה יותר, כזאת הנובעת מתוך תפיסה ומבט אחדותי, הרואה את האיש והאישה כדבר אחד המופיע מציאות שלמה של דבר אחד עליון. היכולת לאחד את השונה, במיוחד אצל הכהנים, מעידה לא רק על יכולת להסתדר יחד זה לצד זה, אלא אף על יכולת לאחד בין שני קצוות שונים מתוך מבט אחדותי וגבוה הנותן מקום לשני הצדדים יחד. כל אחד מופיע את עניינו ללא ניסיון של שינוי ומחיקת השני, דבר הדורש עמל מוסרי ומידותי רב.

מציאות זו הייתה קיימת דווקא בארץ ישראל, ארץ אשר אוירה מחכים ומאפשר מבט כללי ואחדותי, מבט המסוגל לאחד את כל נקודות השוני. ארץ המוסיפה חן וכבוד על יושביה, דבר הגורם להשבחת והעלאת חיי המשפחה למדרגת ברכה ושלום.

לסיכום, בניית בית בישראל אינה דבר פרטי אלא דבר כללי. היא אבן יסוד בבניית האומה בארצה ומימוש יעודה האלוקי. אמנם אנו נמצאים בתקופת משבר ומעבר בתא המשפחתי אשר פעמים אינו פשוט, אך מבשר הוא לנו על מדרגה חדשה, משוכללת ומרוממת יותר הצריכה להופיע, מדרגה ארץ ישראלית, העתידה להיגלות במהרה בימינו. כאשר תאים משפחתיים כאלו ירבו, ישפיע הדבר על החברה כולה במוסריותה ויצעיד אותה קדימה אל מימוש מטרתה ויעודה - המוסרי האלוקי בעם ישראל.

שפת הנעם של הבית הישראלי

נתנאל אביטן

אם התחיה הלאומית לא תחדש לנו הארה בתפלה, הארה בתורה, הארה בדרכי המוסר והקשבת האמונה. איננה עדיין תחיה אמתית אם התחיה לא תחדור בלבבות שהם נתונים למשא נפש רוחני כולו. לתקוות קדושות שמימיות. אשר מתוך מרחקם מהעולם ויושביו אינם מתמזגים עם החיים הרגילים. אינה עדיין תחיה שלמה אבל ברור הוא שתחיתנו הלאומית תחיה שלמה היא, ברור הוא שנצניה הראשונים כבר הם באים מתוך הלשד היותר רטוב שבחיי עולמים. על כן ברור הוא שתחדור התחיה לכל הלבבות. ברור הוא שתחדש הארה בכל החוגים הרוחניים. בכל ערכי הקודש, בכל הגיוני הנשמה. (מאמרי הראיה / חלק ב / לתחית הקודש / ו)

הישיבה והבית

הישיבה והבית תופסים מוקדים שונים בנפש האדם. הבית מצריך רוך, הבנה, קשב ושלוש. בית המדרש תובע מהלומד נוקבות ואמת חדה ומהוקצעת שאין מתפקידה להתאים עצמה למציאות הריאלית²³ הצנומה. אמת זו קרואה לאתגר את המציאות, ולהוליד ממנה עולמות מפותחים יותר במוסר ובקדושה. הבית באופיו מותאם יותר לחיי השעה, להווה הריאלי ממשי. בית המדרש פונה אל ערכי הנצח שמעל לגבולות החוש. בישיבה הלימוד מתמקד במה ראוי שיהיה, הלומד משתדל לצייר לעצמו ציור נקי, בהיר ומפותח יותר של אישיותו, ובה בעת משתדל לגדל וליישר את מידותיו ותפיסותיו בהתאם לתכונותיו של עם ישראל לדורותיו. בכך הוא מעמיק ומזקק את הזיקה לכלל ישראל. הסכנה במשיכה יתירה לחיי הנצח היא הנסיקה לגבהים רוחניים ולשפות העלולות להיות תלושות מהקשר העכשווי הנצרך לרגע, להווה. לעומת זאת נקודת התורפה של חיי

השעה, חיי הבית, היא השקיעה בטפל ובמיותר, עד שהמערכת החיסונית קורסת ונגיף ההתברגנות מכלה כל חלקה טובה. בית של תורה הוא משימה אינסופית התובעת מהלומדים שלא להדביק באופן מלאכותי את חיי עולם לחיי שעה. השאיפה הפנימית היא להצמיח את חיי העולם מתוך חיי השעה. לחבר בין הבית לבית המדרש.

חיי עולם

בודדים הצדיקים, גדולי הרוח, במהלך הדורות אשר הצליחו לשאת ברוחם את הצורה הפנימית של האומה הישראלית, את הקולות שנשמעו בסני אשר חדרו לתהומות הנפש הישראלית, וצמחו במהלך הדורות לכדי תורה שבעל פה. אנשי רוח אלו הצליחו להביע בתורתם ובחייהם את עומק הנפש הישראלית בלי לדחוק אותה לצד הצר של חיי הרגע השדופים. דמויות אלו, למרות שחיו בעולם הזה על כל רבדיו, לא 'ישרו קו' עם תרבות ההווה אלא היישירו מבט אל העתיד הרחוק ולא נכנעו למצוקות האקטואליות 'הבוערות'. הרצי"ה היה מהבודדים האלו. בשורות הבאות ננסה ללכת בעקבות שני הספדים שנשא. הספדים אלו מובילים אותנו להבנה מאוד בשלה ומיוחדת לעניינו.

בהספד על ר' הלל ציטלין, הרצי"ה אומר את הדברים הבאים: **"כמו בחיי הציבור, כן בחיי היחיד, וכמו למעלה, כן למטה, וכמו בערך העולם, כך בערך הנפש: מעלות על גבי מעלות מחיצות לפנים ממחיצות, שהן פונות יותר ויותר מהחוף אל הפנים, מן השטח הגלוי, אל העומק הנסתר. שם בפנים בעומק בבית הסתרים הוא השיא והשגב של הנקודה העצמית ההויתית האמיתית. והוא הדין שממנו נמשכות ומתרחבות המחיצות והעמלות אל החוף אל השטח הגלוי..."** בדברים אלו מתאר הרצי"ה תהליך המבטא התגלות הנמשכת מהנקודה העצמית אל החיים החיצוניים. כל ביטוי של חיים מבטא את 'הנקודה העצמית' באיכות אחרת. בהמשך, הרב צבי יהודה כותב כך: **"מתגלית היא נפשו של אדם בכל ריבוי פעלי חיו. רוחו- בכל מבטאי דבריו וענייניו. נשמתו- בכל נשימה ונשימה שלו. כל חיותו כלה- בשלמות האחדות האורגנית של כל גוני התגלותה אלה. וכל אלה מקור אחד ומהות אחת להם: העצמיות היחידה ומיוחדת בפני פנימיותה, באחזיתה**

ביחידותה העליונה של חי העולמים. 'ומבשרי אחזה אלוה'²⁴ הנפש של האדם מתגלית בכל הופעות החיים שלו, כל הגילויים הנקודתיים והרחבים יותר של הנפש יוצאים מאחזתה בחי העולמים. כלומר, החיים, על שלל הופעתם, מהשורש עד הקצוות הרחוקות ביותר מבטאים את המקור האלוהי.

זאת אומרת שאין שניות, אין קרע בין העולמות השונים בהם האדם מצוי. "נפשו של אדם מתגלה בכל ריבוי פעלי חייו" מעשיו של אדם הם ביטוי לנפשו. "ורוחו בכל מבטאי דבריו וענייניו" ורוחו מתגלה בביטוי דבריו, וכן הלאה. דרך התורה אנו אוחזים בקב"ה²⁵. התורה היא חינו, היא מקור החיים שלנו. התורה היא 'נקודת העצמיות הנפלאה שלנו'. ככל שהקשר של הלומד עם הקב"ה המתגלה בתורה²⁶ מתהדק ומתעמק, כך בהכרח הטוב והחסד השוכן בבית, בין האיש לאשתו ולבני הבית, צומח וגדל. ההתרחשות הביתית, החן והטוב שנמצאים בבית, או ההפך, חלילה, הינם שיקוף עמוק של הלימוד בבית המדרש והקשר עם ריבונו של עולם, ה' אלוהי ישראל.

הבנה זו אינה יכולה להשאיר את מדרגתו הרוחנית והנפשית של הבית במנותק מהישיבה. ההון הרוחני שהתלמיד הפנים בישיבה חייב לשפוע ישירות לבית, הן בדקדוק בפרטי ההלכות והן בהעצמת החיבה והאהבה בין בני הבית. עד כדי כך שהבית הופך משכן לשכינה, "איש ואישה זכו שכינה ביניהם".

בהספד שנשא הרצי"ה על אשתו חוה לאה²⁷ ניתן למצוא הד לדברים אלו: "**כל ענייני קישורי נפש הלא הם נמשכים ונקבעים לנו ביסוד האהבה העליונה, המתגלה בעולם בדורותיו באהבת ה' וישראל**" 'כל ענייני קישורי הנפש', כל היחסים הנפשיים והאהבה הם הדים לאהבה העליונה שה' אוהב את ישראל במשך הדורות²⁸. האופי שהאהבה הזוגית נושאת מביעה בזעיר אנפין את אהבתו של הקב"ה במשך הדורות.

האהבה השורה בבית אינה צריכה להיות מגויסת לפרויקט כזה או אחר, היא אינה

24 לנתיבות ישראל, הוצאת מאבני המקום קריית הישיבה בית אל, ע"מ סד סה. ראה שם כל ההקשר, אין שהרצי"ה חודר לעומק "הנקודה הנפלאה" של ר' הלל ומשם הוא פורט לפרוטות את תכונותיו ומעשיו

25 'הלוואי אותי עזבו ותורתך שמרו כי מאור שבה מחזירן למוטב'.

26 הקב"ה ישראל ותורה חד הם.

27 לנתיבות ישראל עם קכב, הוצאת מאבני המקום קריית הישיבה בית אל

28 ראה שם סוגי האהבות

יכולה להיעשות כלי כקרדום לחפור בה. אהבות אלו הם כמו נרות חנוכה שאין לנו רשות להשתמש בהן, אורן הוא עצמי. החן, החסד והטוב שינבעו מבית כזה לא יוכלו לצאת באופן מלאכותי ומאולץ, מה שפעמים יגרור תסכולים ומרירות. אהבה כפי שלימדונו חז"ל אינה תלויה בדבר. הרצונות הטובים של בני הזוג הם רק עוד מבטא וצורת הגייה של אהבתם, לא ההפך חס ושלום. מבט כזה, הרואה בכל קישורי הנפש הפרטיים ביטוי לאהבת ה' אותנו, חושף את הנצח הטמון בין האיש לאישה. אהבה כזו יכולה למלא כל 'דבר' כל 'פרויקט' זוגי, אך כשבטל הפרויקט כלומר הצורה החיצונית, הגוף, האהבה נותרת בעינה.

לימוד התורה מחבר את הקשר שנוצר בין האיש לאישה לשמיים, לנשגב. 'השכינה שביניהם' היא לב הקשר, מבוע בלתי פוסק של עדנה, רוך, טהרה וקדושה. ככל שהופעת השכינה היא אינטנסיבית יותר, כך גם הרגשות והמחשבות של בני הזוג מתפתחות ומעמיקות יותר. כך ניתן לראות בהמשך ההספד של הרצי"ה על אשתו **"ומתוך דברייך היקרים, שהם כמו צוואה והערות הדרכה מן הזמן האחרון כאשר העירות לי וזרזת אותי על אותו הבחור החשוב שכדאי הוא שאתמסר אליו ביותר בטיפול רוחני, כי הוא צריך להיות גדול בישראל, מתוך שאיפתך הטהורה והקדושה הזאת להוסיף ולהרבות עוד גדול וגדולים בישראל... לשאיפת רוממות תורה בישראל...".** מחשבות אלו על העמדת גדולים בישראל ועל 'רוממות התורה בישראל', אינן מחשבות בנאליות המעלות אבק. אפילו לא מחשבות טובות ונחמדות (החשובות מאוד לקשר). בדאגה זו לעם ישראל לדורותיו, ע"י דאגה לגדוליו, מתגלה עומק 'השכינה שביניהם'. (ראה באורות ע"מ קמ פס' ח')

חיי ההווה עלולים לשקיעה בוויכוחי סרק ובהבלים, וההבדלים עצומים בינם לבין מחשבות הקודש. אך גם במחשבות של קודש יש מחשבות ויש מחשבות²⁹. יש מקוריות יותר וכלליות יותר, ויש פחות. ככל שהלימוד יהיה שורשי יותר, כך הזרם של נביעת התורה יגיע גם למקומות הרחוקים יותר ויפריח אותם.

שפת הנועם

האם יש לימוד ספציפי שיכול לחולל סוג קשר כזה, קשר הפתוח תדיר להשראת

29 ראה פנקס הדפים א' עמוד פא [49] כך גם יש אנשי מעשה ויש אנשי רוח, וכן באנשי הרוח יש חילוקים.

שכינה? האם יש לימוד שמצמיח את הקשר בין האיש לאישה, כל זוג כפי עומק נטייתו? הגמרא אומרת שתלמידי חכמים שבארץ ישראל מנעימים זה לזה בהלכה. מה המשמעות של המילה מנעימים? התרגום מפרש את הפסוק "ויהי, נעם ה' אלקינו-- עֲלֵינוּ: וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, כִּפְנֵה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, כִּפְנֵהוּ" כן: "ויהי בסימותא דגן עדן מן קדם יי עלנא ועובדיה ידינא מניה יתקנון".

המילה נעם מתפרשת כ"בסימותא". הבושם עושה ריח. בתרבויות זרות הריח היה טיפול קוסמטי לטינוף, והיווה תחליף לניקיון פנימי וחיצוני. לעומת זאת הריח בתורת ישראל עושה פעולה עמוקה של 'הרחנה', כלומר העלאת הצדדים הנמוכים והגסים שבנפש האדם אל מקומות רוחניים ושורשיים יותר. כשהגמרא אומרת שתלמידי חכמים שבארץ ישראל מנעימים זה לזה בהלכה, היא אינה מתכוונת שהם היו מנומסים ו'התנהגו יפה' אחד לשני. להנעים אחד לשני בלימוד זה גם לא טקטיקה, או מתודה לימודית. ההנעמה בהלכה היא העלאת ההלכות לשורשן, בהנהגה הלימודית של ארץ ישראל אין מקום לנמיכות קומה לימודית. יש תביעה לראות אין הפרטים אגודים בכלל, בשורש³⁰. התרגום מוסיף שהבשמים הגיעו מגן עדן. החזרה לארץ ישראל אינה רק שיבה טריטוריאלית השיבה אל הארץ - בתהליכים מדודים הקשובים לתהליכי העומק שאנו עוברים- היא שיבה אל מדרגת גן עדן³¹, מדרגה שאין בה את קליפת הגסות או האילמות הטרומ מילולית. אילמות שעלולה להביא לדיבור ה'מכה' בתלמיד או בחברותא. עמדה נפשית זו מחדדת את ההקשבה לעומק סברת הלומד, ואף אם היא אינה מסכימה עם דעתו, היא איננה מועכת ומבטלת אותה. הערוך הרוחני שיש בין הבית לשיבה מוכרח להיפתח כך שהלומד ימשיך את השכינה שבבית אל התורה שבישיבה, ובכך יעלה את הרצונות של חיי השעה אל חיי הנצח, ואת התורה שקדמה לעולם אל השכינה שבבית. כך נעלה את השכינה לתורה.

כשהלימוד בישיבה נעשה בנועם, כשהלימוד עוסק בהעלאה ובקשב עמוק ללובן שעליו נכתבות האותיות, ללב הדברים, אין סיבה ששפה זו לא תמשך על הבית כך שהתשתית של השפה הביתית תהיה הנעם. הדיבור התובעני והאלים, או

30 אורות התשובה פרק ד אות י'

31 שנאמר וילד בדמותו כצלמו בא הוא במקום הבל כמה שנאמר כי שתי לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין "...ונעשה הוא ראוי להקרא בן אלהים שם שנקרא בו אדם וראוי לנחל את הארץ שהיא רק מדרגה אחת למטה מגן עדן" (כזרי מאמר שני יד) כמובן שאין הכוונה כאן במישור הפיזי שיש ערימה של ארצות ואחת לפני אחרונה היא ישראל ומעליה גן עדן. גן עדן הוא המקור של העולם. משם העולם מתפרנס ומתקיים, ארץ ישראל היא הביטוי הקרוב ביותר למדרגת גן עדן. מדרגה הפתוחה תדיר להשראת שכינה ולהשגחה אלוהית מיוחדת.

העמדה המתווכחת והמצטדקת, אינה שייכת לשפת הנעם. שפת הנעם מסירה את הצלילים האלימים המבצרים את בני הזוג בעמדותיהם. כשהנועם הישיבתי נכנס בשערי הבית התנועה של הבית תתרומם כלפי מעלה, כלפי הבנה נפשית ורוחנית עמוקה לנפשו ורוחו של בן הזוג. הקשר הזוגי הישראלי המתוקן, מציב את הבית כמשכן לשכינה שממנה הכול מתברך.

כך הבית הופך להיות מואר מהישיבה עד 'שכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו'³². אכן איש ואישה שזכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתם. 'הלא זכו' שבעקבותיו מגיעה האש שאוכלתם קשור לעד כמה קול התורה נשמע בבית, קול התורה צריך להיספג בקירות הבית. 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות'. כדי לזכות לשכינה ביניהם יש להביא את התורה לבית. ה'לזכות' יוביל לזיכון הקשר בין בני הזוג כך שהשכינה תוכל לחול.

לא כתוב ברמב"ם ללמוד תורה (שזה כמובן צריך לעשות), וכן לא כתוב לדבר ב'לימוד' עם בני הבית. כתוב שדברי התורה צריכים **להישמע** בבית בלילה. דברי התורה צריכים להתיישב על ליבם³³³⁴ של בני הבית. הבית כולל את בני הזוג, ילדיהם, חתניהם וכלותיהם סבים וסבתות. כשדברי התורה נשמעים בבית אנו זוכים לחבר את חיי עולם עם חיי השעה. התורה מקדשת את בני הבית ואת השפה הביתית. בבית המדרש אנו לומדים תורה ואנו מקדימים את הנעשה לנשמע. בבית אנו קרואים להנכיח את 'הנשמע' שהדברים יהלמו ויתאימו לשומע. התורה של הישיבה 'תישמע' בבית, והשכינה שאליה זכו האיש והאישה תלווה את הלומד לבית המדרש. כך נזכה בעזרת השם לחבר את השכינה ואת התורה, את חיי העולם לחיי השעה.

32 רמב"ם הלכות תלמוד תורה

33 'שמיעא לי סבירא לי' עירובין קב'

34 חז"ל בגאונותם וברוח קדשם לימדונו ש'מי שיש בו יראת שמיים דבריו נשמעים' ראשית הם נשמעים לעצמו (אור לנתיבתי מ"ו) ורק לאחר מכן הם נשמעים לבני הבית. אם חלילה דברי התורה אינם נשמעים לבני הבית מרכז הכובד של התיקון אינו מופנה אליהם אלא מופנה הוא למשמיע. האם יש בו מספיק יראת שמיים כך שדבריו ישמעו? חז"ל לא אחת בחנו את המדד לקרבת אלוקים דרך הבריות, לדוגמה מי שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, ויש להאריך.